

ΝΑΤΑΣΣΑ ΧΑΣΙΩΤΗ

ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΟΡΟΓΡΑΦΟΙ

Συεντεύξεις

εκδόσεις CaptainBook.gr

Στον Alexis

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	•	11
ΟΙ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ ΔΕΝ ΧΟΡΕΥΟΥΝ	•	14
PINA BAUSCH	•	21
MAURICE BEJART	•	25
USHIO AMAGATSU	•	28
CLAUDE BRUMACHON	•	33
NORBERT SERVOS	•	38
TRISHA BROWN	•	43
ALITO ALESSI	•	50
HELENA WALDMANN	•	55
MILLICENT HODSON & KENNETH ARCHER	•	60
WIM VANDEKEYBUS	•	66
CHARLES LINEHAN	•	70
CRISTINA HOYOS	•	74
THOMAS PLISCHKE & KATTRIN DEUFERT	•	80
RICHARD ALSTON	•	84
XAVIER LE ROY	•	89
JEROME BEL	•	93
JUAN KRUIZ DIAZ de GARAIO ESNAOLA & LUC DUNBERRY	•	98
SIDI LARBI CHERKAOUI	•	105
PRUE LANG	•	109

CARMEN DE LAVALLADE (Για την ομάδα Complexions)	• 112
SASHA WALTZ	• 116
ANGELIN PRELJOCAJ	• 122
VIA KATLEHONG DANCE	• 127
SONIA BAPTISTA	• 131
EMANUEL GAT	• 134
CARMEN MOTA	• 137
JANET EILBER (Για τη Martha Graham)	• 140
TORY DOBRIN (Για τα Ballets Trocadero de Monte-Carlo)	• 148
HEINZ SPOERLI	• 152
HOFESH SHECHTER	• 156
OHAD NAHARIN	• 159
DOMINIQUE BOIVIN	• 163
KOEN AUGUSTIJNEN	• 167
AKRAM KHAN	• 170
FREDERIC FLAMAND	• 173
VERA MANTERO	• 176
JONATHAN BURROWS	• 179
GERDA KÖNIG	• 183
MARK BALDWIN	• 191
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	• 197
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	• 206

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι συνεντεύξεις καλύπτουν ένα διάστημα 19 χρόνων και έχουν δημοσιευθεί σε περιοδικά και εφημερίδες. Σκοπός –ως ένα βαθμό– είναι να φανεί το είδος του χορού που φιλοξενήθηκε στα ελληνικά θέατρα και φεστιβάλ αυτή την περίοδο ώστε να δοθεί έτσι μια ευκαιρία στον αναγνώστη, αφενός να γνωρίσει εκπροσώπους της διεθνούς χορευτικής σκηνής, αφετέρου ν' αποκτήσει μια ιδέα για τις αντοχές και προτιμήσεις του ελληνικού κοινού αλλά και των διοργανωτών που κάλεσαν, μια ή περισσότερες φορές, τους συγκεκριμένους καλλιτέχνες. Πόσο οι μετακλήσεις αυτές βοήθησαν –με τον τρόπο μάλιστα που τα έργα των χορογράφων παρουσιάστηκαν στο κοινό– να διαμορφωθεί ή να παγιωθεί ένα εύρος προτιμήσεων, αυτό είναι υλικό προς σκέψη για τον καθένα που θα διαβάσει το βιβλίο και θα αναπολήσει τη δική του –ενδεχομένως– επαφή με τους καλλιτέχνες αυτούς.

Ίσως να μην έχει νόημα ν' απαντήσει κανείς στο ερώτημα περί της ευθύνης της διαμόρφωσης του γούστου ενός κοινού. Ίσως η ζήτηση και η προσφορά στην τέχνη να έχουν διαφορετική αναλογική σχέση απ' ό,τι στην αγορά των υπόλοιπων αγαθών. Εν πάση περιπτώσει όμως, είναι χρήσιμο για το μέλλον ν' αναλογιστεί κανείς τι είδε, γιατί το είδε, και τι θα ήθελε να δει ή να μην ξαναδεί. Ευελπιστώ σε μια πιο ζωντανή και δραστήρια, πιο «αυτεξούσια» λειτουργία του κοινού. Ευελπιστώ να συνειδητοποιήσει ο θεατής ότι ο χρόνος και το χρήμα του έχουν πραγματική και σημαντική αξία και ότι έχει

δικαίωμα επιλογής, αποδοχής αλλά και αποδοκιμασίας έργων και διοργανώσεων.

Να σημειωθεί ότι οι συνεντεύξεις έχουν ελάχιστα παραλλαχθεί, κι αυτό μόνο όσο χρειαζόταν, για να απαλλαγούν από ένα μικρό βάρος που τους πρόσθεσε ο χρόνος. Ως δημοσιογραφικά κείμενα προορισμένα να καλύψουν ορισμένο χώρο και να ανταποκριθούν σε πολύ συγκεκριμένο αριθμό λέξεων, κάποια από αυτά απώλεσαν ένα μικρό ποσοστό πληροφοριών, που απλά «κόπηκε». Δεν αποκατέστησα το απόν υλικό στην έκδοση αυτή, γιατί έκρινα πως δεν υπήρχε λόγος: σκοπός ήταν να προβληθούν με τη μορφή που παρουσιάστηκαν στο αναγνωστικό κοινό. Γι' αυτό και κράτησα τις ερωτήσεις που σχετίζονται με τις μετακλήσεις των καλλιτεχνών στην Ελλάδα και φανερώνουν με ακρίβεια το χρόνο που μας χωρίζει απ' την καθεμιά. Επειδή είναι δημοσιογραφικό κείμενο που διατηρεί μια αίσθηση ιστορικότητας λόγω του συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου, κράτησα και την ερώτησή μου σχετικά με τα –τότε– μελλοντικά σχέδια του καλλιτέχνη. Για τους πιο μυημένους στην τέχνη του χορού, μπορεί αυτό να έχει κάποια αξία: πού βρίσκονται σήμερα... Φυσικά προστέθηκαν βιογραφικά στοιχεία για να διευκολυνθεί ο αναγνώστης στην επισήμανση του στυλ και της πορείας του καθενός. Ας σημειωθεί ότι παρουσιάζω ορισμένους καλλιτέχνες που δεν εμπίπτουν επακριβώς στον επαγγελματικό χώρο της χορογραφικής δημιουργίας. Το έκανα στις περιπτώσεις που ως «θεματοφύλακες παραδόσεων» μου μίλησαν για εκλιπόντες καλλιτέχνες (π.χ. για τη Martha Graham), ή έχοντας μια μεγάλη χορευτική καριέρα αποφάσισαν να ασχοληθούν και με τη χορογραφία, κάποτε και λόγω της θέσης τους ή, τέλος, είχαν «μικτούς» ρόλους δημιουργίας και επιλογής από θέσεις καλλιτεχνικών διευθυντών.

Κλείνοντας το σύντομο αυτό σημείωμα, να πω ότι προφανώς δεν εξαντλείται το θέμα, αλλά το χρονικό εύρος, η ιδιαίτερη θέση των εντύπων για τα οποία εργάστηκα στην αγορά καθώς και ο τρόπος που έβλεπα τη δουλειά μου, μου επιτρέπουν να πω ότι το υλικό αυτό αποτελεί μια αρκετά περιεκτική καταγραφή των σημαντικότερων στιγμών στην ιστορία των μετακλήσεων ξένων χορογράφων στην Ελλάδα την τελευταία εικοσαετία. Επειδή δε,

ο θεματικός άξονας του βιβλίου είναι ακριβώς το μωσαϊκό των ξένων επισκεπτών, απουσιάζουν από την παρούσα έκδοση οι πολυάριθμοι Έλληνες χορογράφοι με τους οποίους συνομίλησα από το 1992 μέχρι σήμερα.

Δεν ήταν πάντα εύκολες οι συνεντεύξεις και δεν είχαν πάντα την επιθυμητή έκταση. Ο χορός δεν ήταν απόλυτη προτεραιότητα –για να το πούμε ευγενικά– των εντύπων, χάρη όμως σε ορισμένους ανθρώπους, βρέθηκε η πολυπόθητη λύση την κατάλληλη στιγμή και υπήρξε κατανόηση και συμμετοχή στην αγωνία μου για προβολή της τέχνης του χορού. Ευχαριστώ τους καλούς συνεργάτες σε όποιο πόστο κι αν τους συνάντησα. Ευχαριστώ ιδιαίτερα τους συνομιλητές μου για τη διαθεσιμότητα, το ταλέντο και τις συζητήσεις μας.

Νατάσσα Χασιώτη

ΟΙ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ ΔΕΝ ΧΟΡΕΥΟΥΝ

Δεδομένου ότι το ανθρώπινο σώμα είναι τρωτό, θνητό και αμνήμον, ο Αρντ Βέζεμαν αναρωτιέται για την ικανότητά του να παράγει τέχνη.

Τελευταία δημοσιεύθηκε άλλη μια μελέτη πάνω στα ευρήματα των δεικτών του ΟΟΣΑ για την ισορροπία Ζωής-Εργασίας, στην οποία οι επονομαζόμενοι «ερευνητές της ευτυχίας» αξιολογούν την ανταπόκριση στην έρευνα των κατοίκων των χωρών μελών του ΟΟΣΑ, σχετικά με τα επίπεδα ικανοποίησης από τις ζωές τους και τα κοινωνικο-οικονομικά περιβάλλοντα στα οποία δραστηριοποιούνται: ο Καναδάς έρχεται πρώτος. Η Τουρκία ακολουθεί κάπου ξοπίσω. Τι είναι αυτό που μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους αν είναι δυσαρεστημένοι με την κοινότητά τους, το επίπεδο εκπαίδευσής τους, την υποκειμενική αίσθηση ικανοποίησης από τη ζωή τους και την επιθυμητή ισορροπία στη σχέση ζωής-εργασίας; Ο χορός; Θα μπορούσε να ήταν κι έτσι. Καθώς οι πολιτικές τάξεις αρχίζουν να ενισχύουν οικονομικά το χορό, κυρίως ως ένα μέσο αυτοβοήθειας και αυτοθεραπείας, το κάνουν επίσης ώστε να βοηθήσουν τις χώρες τους να σταθούν στις τέσσερις προαναφερθείσες κατηγορίες. Ο χορός έχει πολλά στοιχεία που είναι πολύτιμα: βοηθάει στην ανάπτυξη των παιδιών μας, αυξάνει την εμπιστοσύνη μέσα στις κοινότητές μας, καλυτερεύει τον αυτοσεβασμό και μας κάνει ακόμα πιο ισορροπημένα όντα. Αν δε, σκεφθεί κανείς ότι από αρχαιοτάτων χρόνων ο χορός βρισκόταν στον πυρήνα των ανθρώπινων τελετουργιών, δεν φαίνεται αβάσιμο ότι θα μπορούσαμε να επιτύχουμε εκείνο το υψη-

λό ιδανικό –μια καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στη δουλειά και τη ζωή– με τη βοήθεια λίγης προγονικής μαγείας.

Ναι, έτσι θα νόμιζε κανείς...

Οι πιο γνωστοί χορογράφοι σε παγκόσμια κλίμακα που παρουσιάζονται στις συνεντεύξεις που πήρε η Νατάσσα Χασιώτη προέρχονται από τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία, τη Γαλλία, το Βέλγιο, τη Γερμανία, την Αγγλία, την Αργεντινή, το Ισραήλ, την Ελβετία, την Ιταλία και την Πορτογαλία, χώρες που, θα έπρεπε να σημειωθεί, δεν κατάφεραν να φτάσουν στις ανώτερες βαθμίδες καμιάς κατηγορίας στην έρευνα. Μοιάζουν λοιπόν να προέρχονται από σκυθρωπές και θλιμμένες χώρες. Μήπως η Νατάσσα Χασιώτη απλά παρέβλεψε τους Καναδούς, τους Δανούς ή τους Νεοζηλανδούς; Εφόσον όλοι μας γνωρίζουμε καλά από φήμες ότι οι χορογράφοι εξασκούν την τέχνη τους και σ' αυτές τις χώρες επίσης. Μάλλον θα οφείλεται στο γεγονός ότι οι μεγαλύτερες αγορές τέχνης του κόσμου, δηλαδή η Ασία και η Ευρώπη, απλά δεν θα μπορούσαν να αντέξουν τέτοια επίπεδα ευδαιμονίας και αρμονίας που γεννιούνται, όταν άνθρωποι όπως ο Λένι Πονιφάσιο απο τη Νέα Ζηλανδία ανεβαίνουν στη σκηνή, με τα εξαιρετικά πρωτότυπα σαμάνιστικού τύπου τελετουργικά του που θα μας συμφιλιώναν με τη φύση, ή ο Καναδός Έντουαρντ Λοκ, που μαζί με τις μπαλαρίνες του χορεύουν σε κάθε είδους τέμπο, ωσάν ο μοναδικός τους αντίζηλος να ήταν το Cirque de Soleil, που ειρήσθω εν παρόδω, έχει επίσης ως έδρα του τον Καναδά.

Και τι θα γινόταν αν θέλαμε να εξηγήσουμε σε κάποιους –συνηθισμένους, ισορροπημένους, υποδειγματικούς, ολοκληρωμένους και ικανοποιημένους με την κατάστασή τους ανθρώπους– γιατί θα πρέπει να καταλάβουν, να εγκρίνουν, ακόμα και το να τους αρέσει ο χορός ως μια μορφή θεατρικής παράστασης; Και να μην ξεχνάμε, ότι αυτοί ο ιδεώδεις υποψήφιοι για συνέντευξη, τους οποίους ο ΟΟΣΑ έχει κατά νου, θα ήταν προτιμότερο αυτοί οι ίδιοι να χόρευαν κιόλας, αν γινόταν. Ένα τέτοιο πρόσωπο «οχρωμένο» σε περασμένης εποχής πρότυπα, και ακόμη εξαιρετικά ευτυχές από την πλήρη συμμετοχή του στις προσπάθειες του κόσμου: τα χρήματα, την εκπαίδευση, τον κοσμοπολιτισμό, τη χειραφέτηση, την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, την εκτίμηση των τεχνών, αυτός

ο ιδανικός πολίτης κατά τον ΟΟΣΑ λοιπόν, δεν θα έχει σίγουρα την παραμικρή ιδέα για το χορό. Ενώ όλες οι χώρες πρωταθλήτριες της Πρωτοβουλίας για Καλύτερη Ισορροπία Ζωής βρίσκονται μακράν του χορού, η κατάσταση στο νότιο περιθώριο της Ευρώπης και της Κεντρικής Ευρώπης είναι ιδιαίτερα διαφορετική: κάθε χωριό της Πορτογαλίας υπερηφανεύεται ότι έχει και μια σχολή μπαλέτου. Σχεδόν τα μισά γερμανικά δημοτικά θέατρα υπερηφανεύονται για το τμήμα χορού που έχουν. Είναι ο χορός «αγωγός» δυστυχίας κάποιου είδους; Με την πρώτη ματιά, θα μπορούσε κάποιος να μπει στον πειρασμό να συμφωνήσει με αυτή την υπόθεση. Στην Αφρική, παρατηρεί κανείς πώς οι εργάτες στα χωράφια, μετά από μια επίπονη εργασία όλη τη μέρα, χορεύουν το ηλιοβασίλεμα, ώστε να καταπραΰνουν τους μυϊκούς πόνους. Μετά από εμφυλίους πολέμους δεν είναι ασυνήθιστο οι άνθρωποι να χορεύουν στις γωνίες των δρόμων, σφιχταγκαλιασμένοι, σαν ο χορός να ήταν το μέσο με το οποίο θα μπορούσαν να θεραπεύσουν τις εσωτερικές πληγές τους. Όσο πιο σκληρό είναι το χτύπημα της μοίρας, τόσο πιο αποφασισμένο είναι το σώμα να αντεπιτεθεί...

ΟΙ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ ΟΜΩΣ ΔΕΝ ΧΟΡΕΥΟΥΝ

Αυτό, επίσης, διευκρινίζει γιατί σε πολλές περιπτώσεις οι χορευτικές παραγωγές αντιμετωπίζουν τόσες δυσκολίες ώσπου να βρεθούν στη σκηνή. Η όπερα και το θέατρο χρησιμεύουν ως σύμβολα εμπορικής και πνευματικής σημασίας. Στον αντίποδα, ο χορός προβάλλεται ως ένα είδος αγροτικής ή προλεταριακής ψυχαγωγίας –το μεγάλο κλασικό ρεπερτόριο μπαλέτου δεν αποτελεί εξαίρεση– που περιστρέφεται γύρω από ανώδυνες εφηβικές επιθυμίες και την επακόλουθη θλίψη τους, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς στις περισσότερες ταινίες χορού που παράγονται από το Χόλιγουντ στο στυλ του *Footloose* ή του *Πυρετού το Σαββατόβραδο*. Είναι δυνατόν στη συνέχεια να αναπτυχθεί

μια σημαντική μορφή τέχνης, όπως συνέβη με τους καλλιτέχνες που εμφανίζονται στις συνεντεύξεις εδώ, από μια τέτοια νεανική πληθωρικότητα; Και αν ναι, τότε τι μπορούμε να συμπεράνουμε από αυτό;

ΜΗΠΩΣ ΛΟΙΠΟΝ Ο ΧΟΡΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ ΤΗΝ ΕΥΤΥΧΙΑ;

Η σκέψη από μόνη της πάνω στο θέμα, σίγουρα δεν μπορεί να το κάνει. Καμιά άλλη μορφή τέχνης δεν δημιουργεί τόσο έντονες διαφονίες, σχετικά με το λόγο ύπαρξής της και το δικαίωμά της να υπάρχει: με τέτοια ερωτήματα να πλανώνται διαρκώς στον αέρα, οι επαγγελματίες της συνεχώς προσπαθούν να δικαιολογηθούν. Από την άποψη της κοινότητας, ποια είναι η πραγματική φύση της σχέσης του χορού, ως μιας μορφής θεατρικής τέχνης, με το κοινό του; Από την άποψη της ισορροπίας εργασίας-ζωής, τι σχέση έχει ο χορός, ως μια συλλογική επιχείρηση, με τις σύγχρονες μεθόδους εργασίας, όπως η συνεργασία ή ο αυτοσχεδιασμός; Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, τι σχέση έχει ο χορός με το παρελθόν του, τις επιρροές του και την κληρονομιά του; Και, τέλος, όσον αφορά στην ικανοποίηση από τη ζωή, τι σχέση έχει ο χορός με τον εαυτό του και τον κόσμο του; Έχει πραγματικά κερδίσει την αποδοχή και το χειροκρότημα, στο τέλος της παράστασης, ανταποκρίνεται στις ανάγκες του;

Ο ΧΟΡΟΣ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΦΤΩΧΟΥΣ

Με την αξιοσημείωτη εξαίρεση των χορογράφων που απεικονίζονται εδώ, η πλειοψηφία των ανθρώπων που ασχολούνται με το χορό ζει μέσα στην ανασφάλεια. Αυτή η ωμή πραγματικότητα υπογραμμίζει την απουσία μιας οργανωμένης επαγγελματικής κοινότητας, αντικατοπτρίζει μια μάλλον εύθραυστη ισορροπία εργασίας-ζωής, ένα τυχαίο εισόδημα μετά από μια εκτεταμένη και ιδιαίτερα μακρά περίοδο κατάρτισης, στο τέλος της οποίας οι περισσότεροι δεν αισθάνονται παρά ελάχιστη αίσθηση ικανοποίησης.

Ως εκ τούτου, ο χορός, επίσης, αντικατοπτρίζει το τραύμα που

προέρχεται από το γεγονός ότι αυτή η μορφή τέχνης ανήκει σε μια τέτοια κοινωνία. Ας σημειωθεί, ότι δεν είναι άλλοι, από εκείνους τους εξαιρετικούς χορογράφους τους πιο αγαπημένους από την αγορά καθαυτή, που συχνά και με παιχνιδιάρικο τρόπο θέτουν ερωτήματα για τη σχέση τους με την τέχνη τους, καθώς και με τις προσδοκίες του κοινού. Δεν ενδιαφέρονται στο ελάχιστο –και σ’ αυτό διαφέρουν από τα συγκροτήματα κλασσικού μπαλέτου και μοντέρνου χορού– για την παραγωγή και μόνο επαναλήψεων του παλιού ρεπερτορίου τους. Αν μη τι άλλο, χορεύουν σε αυτό το ρήγμα που διαπερνά την κοινωνία κάθε φορά που το «κυνήγι της ευτυχίας» γίνεται κενό γράμμα, όταν το ίδιο το σώμα μπαίνει σε αμυντική λειτουργία και η φυσική αγωγή υπόκειται σε διάφορους κανόνες της θεωρούμενης πολιτισμένης συμπεριφοράς, ώστε να το καταστήσουν απλά ιδανικό υλικό για έναν ζήλο αθλητικού τύπου με την εκτέλεση κινήσεων ως αυτοσκοπό, στον αγώνα για καθαρά πολιτική επιβίωση.

ΤΟ ΣΩΜΑ ΕΙΝΑΙ ΦΤΩΧΟ

Ο χορός λειτουργεί ως μια διαρκής υπενθύμιση της εν λόγω στοιχειώδους αλήθειας. Το ανθρώπινο σώμα είναι ευάλωτο, θνητό, και επιλήσιμον. Μήπως έχει τη δυνατότητα να παράγει τέχνη, ιδιαίτερα δεδομένου ότι δεν έχει σχεδιαστεί να διαρκέσει για μια αιωνιότητα, ούτε είναι κατάλληλο για εκτεταμένες δραστηριότητες; Αυτή ήταν μια άλλη ερώτηση προς επεξεργασία.

Η μόνη πιθανή λύση σε όλα αυτά, θα ήταν ο χορός να γίνει ένα από τα απαραίτητα κριτήρια σε κάθε μελλοντική έρευνα του ΟΟΣΑ για την ευτυχία: Σε ποιο βαθμό η κοινωνία διοχετεύει την εφηβική πληθωρικότητά της σε μια μορφή τέχνης, και μάλιστα σ’ εκείνη που πρέπει να κρατά πάντα τον καθρέφτη μιας φαινομενικά ασώματης κοινωνίας καθρεφτιζόμενη και η ίδια σ’ αυτόν; Σε ποιο βαθμό ο χορός επιτρέπει στο σώμα να μετέχει της ευτυχίας; Σε ποιο βαθμό η κοινωνία δίνει τη δυνατότητα στους χορευτές και χορογράφους της να εκφράζουν μια τέτοια ευτυχία, στην οποία

εκθέτουν τις αιτίες της εικονικότητας και της αδυναμίας; Δεν είναι το ίδιο το σώμα και η θετική ανταπόκρισή του το πιο βασικό θεμέλιο για τα flash mobs που χορεύουν –με το σώμα ανώνυμο και παρορμητικό– για όλα τα κοινωνικά κινήματα, όπου είναι τόσο ψηφιοποιημένο ώστε αυτά να καταφέρνουν να λειτουργούν, αλλά και για κάθε προσπάθεια να αλλάξει ο κόσμος, με το σώμα τόσο «ρητορικό» ώστε οι επόμενες πολιτικές αποφάσεις να οφείλουν τη γένεσή τους σε αυτό; Ας χειριστούμε την πείνα του σώματος, τη μαχητικότητα και την επιθετικότητά του στα σοβαρά. Αυτά είναι τα δομικά στοιχεία του χορού και όχι η αίσθηση του συνεχούς κατευνασμού, της ησυχίας, της ανεκτικότητας, της υπομονής... Ίσως τώρα να διακινδυνεύατε μια εικασία γιατί ο χορός είναι τέχνη. Και εδώ είναι οι επαγγελματίες του.

Arnd Wesemann, dance journalist

PINA BAUSCH (1940-2009)

Η Pina Bausch, γεννήθηκε το 1940 στο Solingen της Γερμανίας. Μαθήτριά του Kurt Jooss (από τους πλέον επιφανείς εκπροσώπους του Κέντρου Ευρωπαϊκού Ρεύματος του μοντέρνου χορού), άρχισε χορό στο FolkwangSchule στην Έσση και το 1960 έφυγε με υποτροφία για το Julliard School στη Νέα Υόρκη. Χόρευε για δύο χρόνια με τον Antony Tudor και το 1962 επέστρεψε στη Γερμανία, όπου συνεργάστηκε ως βοηθός χορογράφος και χορεύτρια με τη νέα ομάδα του Kurt Jooss, την Folkwang Ballett Company. Το 1968 χορογράφησε το πρώτο της έργο, ενώ ένα χρόνο αργότερα ανέλαβε την καλλιτεχνική διεύθυνση της ομάδας. Το 1972 η Pina Bausch έγινε καλλιτεχνική διευθύντρια του Wuppertal Opera Ballet, που αργότερα θα μετονομαζόταν σε Wuppertal Tanztheater. Εκείνη την εποχή περίπου άρχισε και η μακρά και άκρως επιτυχημένη χορογραφική της καριέρα, που έμελλε να επηρεάσει καλλιτέχνες από όλο το φάσμα των τεχνών, και να αλλάξει το χορό σε ολόκληρο τον πλανήτη. Η συζήτησή μας έλαβε χώρα λίγο πριν την παράσταση του έργου «Carnations» (Nelken) υπό δύσκολες συνθήκες, μια και ένας από τους χορευτές της είχε τραυματιστεί και έπρεπε άμεσα να αντικατασταθεί.

Ερ.: Συχνά φαίνεται στα έργα σας κάποιου είδους έλλειψη επικοινωνίας, μοναξιά, ακόμη και βία, κυρίως ανάμεσα σε γυναίκες και άνδρες. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι το Café Muller. Πιστεύετε ότι τα πράγματα για τις γυναίκες είναι το ίδιο άσχημα σήμερα;

P.B.: Τα «Γαρίφαλα» δεν θα έλεγα πως περιστρέφονται γύρω απ’